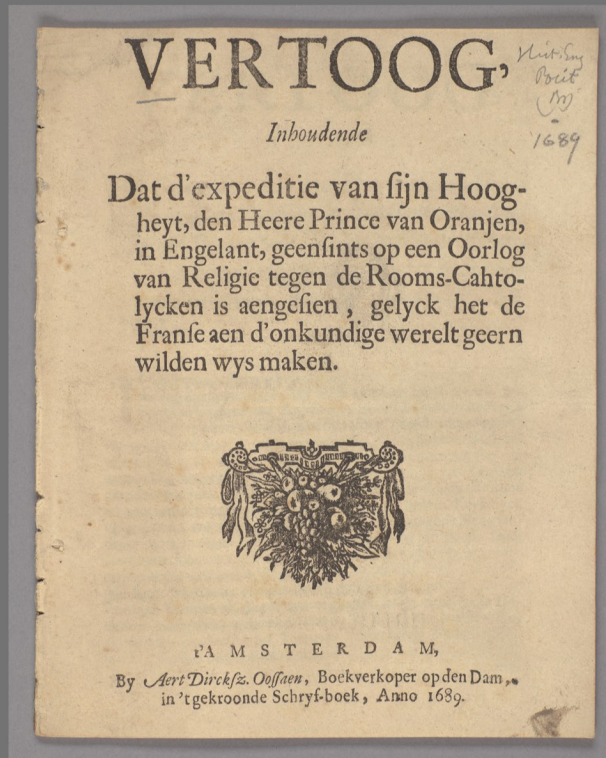

Vertoog inhoudende dat d'expeditie van Sijn Hoogheyt, den ...

Tryck // / I25 B II c Br. 1689

Tillkomstår 1689

Digitaliserad år 2019

VERTOOG,

Mit. Eng
Poit
(M)
1689

Inhoudende

Dat d'expeditie van sijn Hoog-
heyt, den Heere Prince van Oranjen,
in Engelant, geensints op een Oorlog
van Religie tegen de Rooms-Cahto-
lycken is aengesien, gelyck het de
Franse aen d'onkundige werelt geern
wilden wys maken.

A M S T E R D A M,

By *Aert Dircksz. Oosfaen*, Boekverkoper op den Dam,
in 't gekroonde Schryf-boek, Anno 1689.

(3)

VERTOOG,

INHOUDENDE.

Dat d'expeditie van sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Oranjen, in Engelant, geensints op een Oorlog van Religie tegens de Rooms-Catholyken is aengesien, gelyk het de Franse aen d'onkundige weereldt geern wilden wys maken.

IS hedendaags genoeg bewuft wat voor een beweging en verstelling der gemoederen het voornemen en expeditie van den Prins van Oranjen naar Engelandt, aan 't Conincklycke Franse Hof (welckers gevolg men sich aldaar gansch niet of gansch swaar ingebeelt heeft) heeft veroorzaackt. Oock is de oorsaack onverborgen waarom men sich aldaar sodanigh voornemen soo seer aantreect, namentlyk alsoo niet alleen den Koningh van Engelant daar door tot sulck een staat gebracht is, dat hy de Franse aanslagen en voornemens tegen het Duytsche Ryck, en desselvs Keyserlyck Opperhoofd, tegen Spagnien en tegen de Vereenighde Nederlanden, en dienvolgende teegen andere deselve en de goede saack toegedane Koningen, Vorsten of Potentaten niet meer begunstigen en onder de handt bystaan kan: Maar om dat ook als foodanigen Engelsen handel eeniger maten gestilt en gereguleert, en den Prins van Oranjen aldaar tot zyn oogmerck in sijn opentlycke Declaratie aangeroot, gekomen sal zyn, hy alsdan met het selve Koninghryck, en de daar by komende Vereenighde Nederlantche macht, soo machtigh zal zyn, als hy willigh en bereyt is, de Franse

(4)

met Godts hulp t'onder te brengen en te stutten; weshalven dan, vermits de gekomene tydingh van het landen in Engelandt; den Franfen Marechal d'Humieres van de Duytsche grensen met veele Troupen te rugh na Vlaenderen geroepen, en den Adelen Arrierban in de Zee-Provincien op-ontboden is. Om nu sulck een wel gemeent oogherck per indirectum, wyl het tegenwoordigh met geweld niet geschieden kan, door list te volvoeren, heeft Vranckryck dienstigh geacht, zoo aan de Pauselycke, als Keyserlycke, Spaanse en Keur-Beyerse Hoven, alle uytérste voorstelling te doen, en, zoo het mogelyck was, wys te maken dat de voorgemelde expeditie, en de byeenkomst van eenige Evangelische Keur- en Vorsten met de Vereenighde Nederlantsche Heeren Staten tot het verkrygen der gemeene rust en vrede, met weten en vergenoegen van sijn Keyserlycke Majesteyt, en een deel andere Rooms-Catholycke Keur- en Vorsten des Rycx, voor dezen gehouden, een Religions Krygh was, en dat men niet alleen voor had de Catholycke Religie in Engelandt, maar oock in Vranckryck en andere plaatsen over hoop te werpen, en dat men inzonderheyt de Geestelykheyt, en die gene die de conscientien dirigeren, daar toe soude gebruyken, en daar door een hoogtschadelycke verdelingh te wege brengen tusschen die gene die noch in staet zyn om sich tegen Vranckrycks onversadelycke Regeersucht te stellen, maar wel voornamentlyck mistrouwen tusschen de Catholycke en Evangelische in 't Rycx aan rechten, en zyn Keyserlycke Majesteyt van de Evangelische assistentie ontblooten, mitsgaders de faken daar toe brengen dat sijn Keyserlycke Majesteyt genootzaackt zoude zyn, indien niet met Vranckryck aan te spannen, ten minsten een schadelycke en schandelycke Vrede in te gaan, om daar na d'een so wel als den ander in de grondt te helpen. Doch 't is alle de werelt bekend hoe schadelyck en grouzaam Vranckryck den Paus zelf tot noch toe gehandelt heeft, zoo verre dat d'Evangelische zelf een hartelyck medelyden daar over gehad hebben. Syn Keyserlycke Majesteyt, den Koningh van Spagnien, Ceur-Trier, Ceur-Palts, Ceur-Beyeren, den Hertog van Lotthringen, den Bisschop van Wurtsburgh en andere, zyn ten minsten zoo goedt Catholisch als Vranckryck, en echter is het wereltkundigh hoe dezelve gehandelt zyn, en daar kan geen klaarder bewys zyn dat men van d'Evangelische zyde de Religie gansch niet in dit werck menght, als dat alleen d'Evangelische Stenden met de macht die sy op de been zyn hebbende, sich voor de bres gestelt, de

Ca-

(5)

Catholycken zoo haast als het in haar macht was, uyt het gevaar geholpen, Keur-Trier en de Stadt Keulen gered hebben, en noch geresolveert sijn haar goet en bloet by sijn Keyserlijke Maj. en hare Catholycke Mede-Stendén op te setten. Ook siet men uyt het Manifest van den Prins van Orangien dat sijn voorneemen gansch niet en strekt om de Catholijke Religie in Engelant uyt te roeijen, maar dat deselve veel eer daar door meerder sekerheyt bekomen sal alsse soude gehadt hebben, indien de Natie van zelf opgestaan was. Daar en tegen is het buyten alle twyfel dat niemant Vrankryks hoogmoet en trots meer dempen kan als den Prins van Oranjen, soo hy hem d'Engelse macht op den hals brengt, want hy niet alleen daar mede deselfs handel, waar door sy hare schatten bekomt, t'eenemaal ruineren, maar ook in het hert van sijn land over al indringen, en aan de plaatsen daar geen Vestingen zyn, landen kan. Aan de goede wil des Princen is wel niet te twijffelen, als men bedenkt hoe grousaam Vrankrijk den selven mishandelt heeft, en sulcx noch doet. Oock is het bekend dat d'Engelse Natie t'eenemaal daar toe genegen is, en de Franse meer als de dood haat, soo dat sekerlyk het loffelyk Ertshuys Oostenrijk, en alle andere Catholycke, die door Vranckrijk verdrukt werden, meer goets van des Princen desseyn, so het selve wel komt uyt te vallen, te verwachten hebben als d'Evangelische. Die geen die het Tractaat *l'Europe esclave, si l'Angleterre ne rompt ses fers*, gemaakt heeft, is oock een goede Keyfersgefinde geweest, en wat voor treffelijke en onwederleggelijcke redenen daar in zyn, is voor yders ooggen klaar. d'Ervarentheyt heeft geleert dat men van de tegenwoordige en voorgaande Koningen van Engelant niet goets te verwachten heeft gehadt, maar dat Vrankrijk daar op uyt geweest is om deselve, en insonderheyt desen tegenwoordigen Koning, t'eenemaal in sijn interest te trecken; soo dat deselve met ledige handen soude gesien hebben als het gansch loffelyk Ertshuys, desselfs Steden en andere over hoop geworpen waren, sonder den degen eens uyt de schede te rucken. Daar tegen is het bekend dat het Parlement en d'Engelse Natie altyd goet Oostenrijks is geweest, en noch is, ook niet meer verlanght als na een Oorlogh met Vranckryck. De consequentién sijn licht daar uyt te trecken. Nu is het nodigh dat men Vrankryks artificioen erkenne, deselve eludere en vast te samen houde, want niet alleen de bovengemelde hoogstschadelijke scheuring, maar oock dit onheyl gewis daar uyt soude volgen, dat als Vranck-

(6)

ryk de handen vry had, fy op den Vereenigden Staat soude los gaan, ons door een soo grooten aanwas, en daar na alle andere Machten over hoop soude werpen en t'onder brengen.

Als dese ware en wichtige oorsaken ongeacht en onbetracht, eenige Rooms-Catholijcke een misduncken, of Frans gefinde een misnoegen over dit werk by sig souden bevinden, die sullen gelieven te considereren wat voor grote en bestendige assistentien voor desen door Vrankrijk, niet alleen aan de Nederlanders tegen Spagnien onder ettelycke Regeringen na malkander, so in de voorgaende als dese tegenwoordige een gedaan sijn, en hoe deselve Croon of Coningen sig niet alleen met veele protesteerende Duytse Ryx Vorsten, self by de ander half hondert jaren herwaarts, en insonderheit voor en in de leste 30. jarigen Oorlog tegen het huys van Oostenryk verbonden, maar ook den selven Oorlog door sijne Gesanten en Uytzendingen, gelyk der selver Memorien en Negotiatien genoegsaam te kennen geven, voor een goet gedeelte aangeblasen en aangesteken heeft, om daar door tot sijn oogmerk, namentlyk de verfwacking en afmatting van het huys van Oostenryk en de Spaanse macht te geraken. En sijn sodanige verbintenissen door de doenmaals regerende Pausen self ten dele toegelaten en voor goet gekeurt, en ten deele door de vingeren gesien. Dog wat hadden de Nederlantse en de Duytse Ryx Stenden voor andere oorsaken tegen Spagnien en het huys Oostenryk, als nu d' Engelse tegen haren Coning hebben. De Burgerlycke en Geestelycke vryheit. Gelyk dan Vrankrijk self doenmaals uytterlyk tot hare bescherming het minst geholpen, en de Protestanten, hoewel onder een verre affien van een toekomende eygen nut alle bystant gedaan heeft, hoe kan dan den Coning tegenwoordig met recht qualyk nemen dat door de gemelde Protestanten aan haare Geloofs genoten tegen haren Coning die aan de Wetten van sulc een vryheit verplicht is, dog daar tegen handelt, hulp bewesen wert? hoe kan hy den Paus en de Potentaten die hem toegedaan sijn, mispnyten, dat sy daar toe stil sitten, en zig in saken die haar niet aan en gaan, of die sy niet sonder een ander groter gevaar en schade hinderen kunnen, willen steken; en insonderheit de Rooms Keyserlyke Maj., die niet goets voor sig van Engelant te verwagten heeft gehad, nog het minst effect van de garantie der Nimweegse Vrede of Regensburgse stilstant van Wapenen, ongeacht onderscheide schickingen en aan-

(7)

foekingen , heeft kunnen verwerven ? ja hoe kon Vrankryk het huys van Oostenryk en andere Potentaten en Vorsten met recht beklagen , als hy sijn eygene Onderdanen , die tegen de besworene Edicten en Wetten , beswaart , overweldigt of verjaagt sijn , hulp en bescherming , so niet om de Religie , ten minsten om andere nuttigheits wille bewees ? na den Regel aller Wetten , ja der Natuur self , *quod quisque juris in alium statuit* &c.

En hoe is Vrankrijk nu so yverig voor de Rooms Catolycke Religie in Engelant , daar deselve Croon voor desen niet alleen niet gehindert heeft dat de Vader des tegenwoordigen Conings van Engelant , meest uit blote argwaan dat hy de selve Religie en haar Verwanten tegen de Wetten van 't Ryk wilde inruymen , op soo een affchuwelycke wys door sijn Parlement om 't leven gebracht is , maar ook t'enemaal aanleyding daar toe gegeven , argwaan in de gemoederen der Engelse tegens haren Coning door Monsieur de Thou , sijn Gesant doenmaals aldaar aanwesende , laten inplanten heeft , haar nu en het Coninkryk wil hinderen , dat sy den doenmaals voorsiene , en nu voor een goet gedeelte vervulden Franssen aanslag niet wederstaan , of sigh op de Spaanse syde begeeven mochten , daar nochtans uit d'Historien en d'eygene Franse geschicht-schryvers bekend is hoe dat sy altyt van vele jaren herwaarts haar bemoeit hebben het gemelde Ryk om diergelycke oorsaken in een innerlyken onrust te houden.

Wy hebben maar op Caroli V. en Francisci I. tijden te rugh te gaan , om de Verbintenis die Vrankrijk self met den Erf-Vyant der Christene , insonderheydt de Duytse , tegen het Huys van Oostenrijck meermaals gesloten en onderhouden heeft . Den noch niet gansch gedempte Turcksen en Ongarischen Oorlogh , en hoe daar toe van de Franse zyde geholpen is , en tot desselfs continuatie tegenwoordigh op nieu tegen de anders verhoopte en glorieuse , ook seekere Vrede , met den Keyser en sijne hoge Geallieerde gearbeyt wert , is in versche geheugenis , en staet noch voor yders oogen .

Waar blyft by sodanige aenhittingh der Barbarische en ongelovige Volkeren tegen de Christenen , insonderheydt Rooms-Catholijke , de betrachtting der Catholische , ja der Christelijke Religie , die den Koning , so hy sijn naam van Alderchristelijken genoeg doen wilde , tegen d'Onchristene bevorderen en beschermen soude ? En echter wil hy onder de naam en voorwendsel der Religie , den Paus , den
Key-

(3)

Keyser, en alle Rooms-Catholijcke geern tegen de Protestanten of Evangelische, insonderheyt den Prins van Oranjen en de Staten Generaal, dewelke haar rechtmatig voornemen, en niet streckende tot onderdruckingh der Rooms Catholycke Religie, door openbare geschriften genoegsaam gerechtvaardigt hebben, in de haat en in 't harnas brengen.

De voorgemelde dingen accorderen, en insonderheyt dat men die gene die met alle Christenen en Rooms-Catholijcke eenerley Apostolisch Geloofs bekentenis hebben, (boven 't welk, nevens een onbestraffelijke wandel de eerste ware Kerk niet meer van een Christen gevordert heeft, en dewelke door de Roomse Stoel self niet anders als voor Christene gehouden werden,) om dat sy haar aan andere tydelijke Kerken of Bisschoppelyke insettingen niet hebben willen onderwerpen, aan d'Onchristene en Barbarische Volckeren tot lyf-eygen verkoopt, en haar daar door, soo veel mogelijk, t'eenemaal van de Christelijcke Kerck en alle Godtsdienst en Geloofs-bekentenis dryft en afsnyt, en tot d'Ongelovige en Afgodische met lyf en ziel verstoet. Het selve komt met Christi en sijner Apostelen Leer, en met de naam van Allerchristelijcksten, seer slecht over een; want sulck een aart van een vermeende bekeeringh door de Heere Christus en sijne Navolgers noyt geleert, gebruykt of voor goet gekeurt is.

De pretentien van den Koning van Vrankryk op het Duytse Ryk, zyn niet op faecken van Religie of Kerk aangesien, anders moft hy den Keyser en de Rooms-Catholijcke Vorsten en Stenden, insonderheyt de Geestelijke, daar mede verschonen, maar den schyn der Religie, dewelcke doch seer ver is, soude hem daar maar toe dienen dat hy het Wereltlijke, so der Rooms-Catholijcke als Evangelische, onder sich bringe.

Wat het Huys Oostenryk en de Kroon Spangien voor een grooten yver voor de Rooms Catholyke Religie in der tyd gehad hebben, is overvloedig bewust, dog sy souden geerne gesien hebben dat de vaste Stad Rochel, waar op de macht en geweld der Franse Protestanten of Hugenoten in 't jaar 1628. steunde, aan den Koning niet overgegaan, maar dat het voornemen der Engelse door haar tweemaa' daar toe afgesonde Oorlogs-vloot om haar te redden en te ontsetten, beter gelukt en uytgevoert was: niet uyt liefde of bescherming der Protestantse Religie, maar van de Burgerlyke vryheit der Parlemen ten en Ryx-stenden van beyder syds Religien, dewelke het anders

(9)

ders d' overhant nemende Coninklyck gewelt in schrik en vrees hadde kunnen houden.

So oordeelde mede den beroemden Spaanscn Krygshelt en Staatsman Ambrosius Spinola, als hy op sijn te rug reys na Spagnien, de gemelde belegering van Rochel gesien had, en naderhant eenige wichtige saken in den Coninlyke Raat voor gedragen wiert, niets daar op antwoorde, maar t'elkens niet anders seyde als dat men Rochel te hulp soude komen: volgens het exempel van den ouden Cato, den welken in syn tyt so dikwils als hy sijn gevoelen in den Roomsen Raat op ietwes dat aldaar geproponceert was uitgesproken had, gedurig daar by voegde, *na censeo, & Carthaginem delendam*. Wat ook naderhant voor schade door 't verlaten van de gemelde protefleerende Stadt, niet alleen aen de Vereenigde Nederlanden, maar ook aen d' Engelse, het huis van Oostenryk en Spagnien, daar door overgekomen is, gelyk de welgemelde Generaal Spinola oock genoeg te voren voorgespelt had, is werelkundige luyden niet onbewult, en in bysondere schriften wytlustigh verhandelt.

Oock heeft dese saack gedient om den gemelden Koningh Carl de I. in Engelant by sijne Ryx-Stenden en Onderdanen verdacht te maken, als of het ontset van die Stadt hem en sijne Kryghs-hoofden geen ernst geweest had.

En schoon wyders het Huys van Oostenryck noch eenige andere Potentaten sich daar over behoeft t'ontschuldigen, dat Vianckrijk een abtolyute en souverejne macht over sijne Stenden en Onderdanen bekomen heeft; als mede niet als diergelijcke in Engelant oock geschiet was, alsoo in dit leste Koninkryk voor het gemeene best en tegen het Frans gewelt dat alles na sich sleept, altydt meer toeneygingh, moet en hart by de Gemeente en 't Parlement als by de Coningen gevonden is, soo hebben oock deselve, schoon Rooms-Catholijcke Potentaten, geen oorsaek om sich over het onderdrucken der Protestanten in 't gemelde Koninckrijk te suyveren, door wie anders de Konincklijke maer misbruyckte macht en souvereiniteyt, niet na eygen halferrigheydt of oproerigh believen, maar na de Griont-wetten van 't gemelde Ryk, en na de beswoorne Privilegien bepaalt werdt. Ja de Rooms-Catholijken hebben self oorsaek over de Autheurs der teegenwoordige onrust en opstant in Engelandt, en over de Konincklijke geheime Ministers te klagen, en sich te belgen dat zy met hare te haastige raatslagen en al te

(10)

driftige begeerlykheden, vele sodanige Ryx-constitutien, die sy wisten dat infonderheyt de gemelde Natic beswaarlyker als eenige andere Natic afftaat, maar liever het uysterste waagt, het so verre gebracht hebben, dat den yver van 't gemene Volk al so verre tegen de Rooms-Catholyken gekomen en uytgebroken is, dat nauwelyx kan werden geloofst dat haar de vorige gerustelyk genote vryheyt in 't toekomende sal werden gelaten, maar ter contrarie dat de Penale Wetten nog meer gescherpt sullen werden, niet alleen door den yver voor de Religie, maar ook de civile vryheyt die de gemelde Raatgevers te gelyk getracht hebben te vernietigen, en om den aangeboren haat tegen Vrankryk, welke Croon den Coning en de selve nieuwe Raden toegedaan, en in alles, ook tegen haar eygen ware intrest, toegedaan is geweest; waar over al aan den voorgaanden Coning in ettelycke Parlements Vergaderingen geklaagt is, en de gemelde Wetten vernieut en vermeerdert geworden sijn.

Den Coning van Vrankryk maakt tegenwoordig sulc een geweld over dit werk van Engelant, en beschuldigt den Keiser en den Paus, dat sy haar vermogen, sorg en autoriteyt daar tegen aanwenden, daar hy self nochtans viye handen en macht genoeg gehadt heeft om sulc te verhinderen, so hy niet liever een nieuwen oorlog en onrust in Duytslant sonder noot of oorzaak had willen aanrechten, en self de Catholyke, so Geestelycke als Wereltlycke Keur-en Vorsten, daar hy maar by kan komen, met hare Landen en Onderdanen, in 't uysterste verderf brengen.

Wat aangaat dat den Coning hooghgemelde Keiser en Paus ten onrecht aanvryst dat sy om het werk van Keulen, ofte wederwils halven tegen den Heer Cardinaal van Furstemberg, de gantsche Rooms-Catholyke Religie in Engelant achter en in gevaar stellen of verlaten, kan hem met meerder voeg door haar de schult gegeven werden, dat hy namentlijk om den selven Cardinaal tegen den Paus en Keiser, ook andere getrouwe Ryx-stenden by d'onrechtige postulatiën te beschutten, sijne bescherminge en hulpe aan sijnen naasten getrouwe bondgenoten en sijne Rooms-Catholijke onderdanen, ja den geheelen Gods-dienst na sig sleept, en deselve in het Coningrijk aldaar met den Coning liever wil laten te grond gaan als sijnes Cardinaals Wereltlyke intrest verlaten, (want een Christelyken Bisschop en Herder der Zielen behoorde niet te vechten met yver en swaart om sijn Geestelijke waardigheit of sorge der Zielen)

hoc-

(11)

hoewel den ſelven door den Paus en ſijn Conſiſtorie is verworpen, dit heeft ook tot een van de voornaamſte oorſake niet alleen in de Declaratie van Oorlog tegens den Keiſer en het Rijk, maar ook tegens de Vereenigde Nederlanden moeten dienen.

Dewyle dan hier uit klaarlijk blijkt, ja met handen gevoelt kan werden, dat het den Coning van Vrankrijk niet en is te doen wegens de Rooms-Catholijke Religie in Engeland, maar om de Rijnſe ja alle de Duiſe landen, ſo en behoeven de Rooms-Catholijke nogte de Evangeliſſe Duiſe door vrefe en misvertrouwen van dat d'een of d'andere partye ſoude getragt hebben door haar of ſijne Keiſerlijke Majesteit, ofte de Vereenigde Nederlanden, ofte ook den Prins van Orangie een Oorlog van Religie in het Rijk te beginnen, ofte dat dies aangaande eenige Alliantien ſoude geſloten weſen ofte nog ſoude mogen werden, maar diende liever wegens de reets op den hals en voor oogen hebbende noot eenpariglijk bedagt te weſen, hoe dat men een goede tegenweer voor haar en haare Bondgenoten, met een couragieuſe en ſpoedige vigilantie tegens den algemeenen Vyand ſoude kunnen in 't werk ſtellen; de Wereltlijke overigheit moet eerſt ſonderling ſorge dragen voor de beſcherminge harer Onderdanen, want ſo wanneer de Regeeringe en het Land te gronde gaan, ſoo is het ook met de Religie en openbare Gods-dienſt gedaan; het Rijk heeft ſijn eyge Wetten en conſtitutien in Kerkelyke en ſaken van Politie, volgens 't welke d'eene gedeelte 't andere naar ſijn vermogen moet bewaren en beſchermen, deſelve ſijn beyderſijts ſoo wel naar de Nimweegſe Vreede, als naer den Treves van Regensburgh door alderhande ſtreecken en kneepen, mitſgaders door den openbaren Oorlogh van Vrankrijk tegens recht ende ſijne gedane belofte geturbeert en geſchonden; dog onder de Ryxſtenden en is geen onluſt wegens den Gods-dienſt, en of ſchoon, 't welk niet te vrefen ſtaet, eenige oneenigheit mogt opkomen, ſal men als dan raet en middel genoeg vinden om deſelve by te leggen; de ſaken van Engeland gaan haar niet aan, *quid enim ad nos qui extra nos*, wat raakt ons de geene die buiten ons ſijn, den Prins van Orangie ende de Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden hebben ſig dieswegen ſo danig verklaart dat nog Geeſtelijk nog Wereltlijk met fundament of regt daar yers tegens kunnen ſeggen; de Magnaten of Lords van Engeland dewelke de vreemde hulpe (het geen dog in 't minſte voor geen vreemde kan geconſidereert werden, gemerkt des Princen en ſijner Gemalinne eventuale toefeg-

(12)

ginge en verwagtinge van de Coninglijke Croon) hebben aange-
 fogt en geroepen *certant de damno vitando*, militeren alleenlijk om
 haar nadeel te verhoeden, ende d'andere partye *de lucro captando*
 om profijt te genieten, de geene hebben *leges antiquas & novas regni*
 d'oude en nieuwe Wetten des Rijcks voor haar, d'andere tegens
 haar; ende wanneer de Rooms-Catholijcke de faaken eens omkeer-
 de en foodanigh wilde betraghte als of in seker Ryck daar der
 selver *Religio dominans aut praevalidans* haare Godts-dienst was
 heerschende of overheerschende, en daar op de grondwetten
 gestabileert, ende dat aldaar een Protestants Koningh quam, ende
 met het afdoen en annulleeren van de gemelde beswoore Grond-
 wetten, sijne Geloofsgenoten tot nadeel van de andere quam te ver-
 hoogen, ende in alle Geest- en Wereltlijcke bedieningen, naar dat
 hy d'andere daar hadde uytgestoten, wilde avanceren, soo is te ver-
 hoopen dat deselve daar van een beter gevoelen en oordeel sullen
 bekomen, volgens den hoofd-regul van de menschelijcke societeit,
quod tibi non vis fieri alteri ne feceris aut optaveris, dat gy niet wilt dat men
 u doet, wenst of doet het oock aan andere niet. Een ygelijck houdt
 foodanige Religie voor de beste en bequaemste als waer van hy bely-
 denisse doet, *neque enim quisquam aut volens errat aut nolens credit*, want
 niemant dwaalt al wilens, of gelooft yets tegens sijn wil. Ende is
 oock de Godsdienst in alle welgestelde Rycken door de wereltlycke
 Wetten onderstut of bevestight, waar naer sich een ygelyck moet
 reguleeren en schicken, ende geen Vreemdelingh kan sich daar te-
 gen misgrypen, doch vermagh wel volgens 't recht en gewoonheyt
 der Volkeren, de partye die tegens de Wetten onderdrukt werdt, te
 assisteren en helpen.

Den Staat der Vereenigde Nederlanden en den Prins van Oran-
 gie sijn ook gehouden geweest, de Engelse Natie te helpen, ter
 sake dat deselve ende haare voorouderen in diergelijcke occasien van
 de gemelde Natie en hare Coningen meede seer importante hulpe
 en assistentie hebben genooten; het Duitse Rijk beneffens den Staat
 der Vereenigde Nederlanden heeft meer te letten op het oogwit
 van den Prins van Oranje, sijnde meest tegens Vrankrijk, die op geen
 andere manier sou kunnen geswakt werden, als tegens de Religie,
 die daar door geen vermindering of verlies volgens de gestabilieerde
 Wetten aldaar te dugten heeft.

Eyndelijck kunnen ook de Rooms-Catholijken eens considereren,
 of

(13)

of de Protestanten geen grooter reden als sy lieden hadden om argwaan te scheppen, als sijnde niet seer onbekent, wat voorflagten en propositien van d'een en d'andere plaats, en selfs aan het Keiserlijke Hof sijn gedaan, van dat soo wanneer sijne Keiserlijke Majesteit, beneffens Vrankrijk en Engeland, wegens de Rooms-Catholijke Religie, en eenige andere affairen, sich nauwer wilde verbinden, desselfs Huys van Oostenrijk, het Bourbonse en het Stuartse, alsdan over alle andere Religien en heerschappyen soude meester konnen werden, doch sijne Keyserlijke Majesteit en heeft sich in sodanige gevaarlijke onderneming niet willen inlaten; waarom dan ook de Protestantse Princen en Stenden sodanige suspicie en apprehensie van sig hebben gelegd, en cultiveren en wenschen niets hertelykers als een goede eenigheyd, vertrouwen en mutuele assistentie met de Rooms-Catholijken tegens den algemeenen Vyandt, die niet alleen eensdeels de Religie, gelijk hy door sijn eygen schriften en tot hier toe gegevene ondervindinge en daden heeft betuygt, maer oock alenthalven de Wereltlike heerschappye en Regeringe tracht en van meening is te verswacken en onderdrucken.

De Protestanten of Evangelische konde sich wel niet minder argeren en stooten, aan het formulier van den Eed, 't welck den nieuwen Heer Keurvorst van Keulen, als Aertsbisschop in de *Bulla confirmationis Papalis* voorgeschreven, en door den selven, beneffens de gemereerde clausula, beswooren is, te weteen *hereticos, scismaticos & rebelles eidem Domino Nostro (Pape) vel successoribus praedictis proposse persequar & impugnabo*, dat is: De Ketteren, Schismaticen en Rebellen van onsen gemelden Heer (den Paus) ofte sijne Successeuren, sal ick na vermogen vervolgen en bestrijden; want hoewel hier op en tegen kan geseght werden, dat door soodanige gewoone formulier en clausule de Protestanten in Duytslandt, als sijnde door de Wetten en Constitutiën opentlijk geadmitteert en beschermt, niet werden gemeynt of verstaan, ende dat daar door de gemelde Constitutiën en het groote Vrede-verbont (*instrumentis pacis publica*) niet werden geinfringeert maar daar van uytgesondert, soo kan men echter uyt deselve bloote en duydelijke gestelde woorden niet anders oordeelen, en staat te duchten dat den Stoel van Romem, wanneer daar op geinsisteert wierde, wel een andere uytlegginge mocht komen te doen, als dewelcke t'eenemaal op de Protestanten, of wel alleen op de naam van Ketteren en Schismaticen

(14)

soude geduyt konnen werden of anders was het nodig dat deselve een speciale uytsondering voor het Duytse Ryk quam te maken, om alle misverstant in dit point weg te nemen. Insgelijks hebben ook de Protestantse Ryx-Stenden, en wel bysonderlijk die aan 't Land der Vereenigde Provintien en aen den Neder-Ryn grensen, hare volkeren geconjungeert en sig verbonden tot fekerheit en vryheit van d'Aertsbischoplijcke verkiefinge, voor dat men noch den uytflagh wist, deselve tegen alle uytheemse macht en geweld te bevryden, hebben oock 't selve niet gediffimuleert, maer oock (*utramque Bullam & Eligibilatis & confirmationis Papalis pro Principe Bavaria*) soo wel des Paus Bulle van Verkieselijckheyt als bevestinge voor den Prince van Beyeren, waarin nogtans een so aanstotelijk formulier begrepen is, door de voornoemde samenvoeginge harer wapenen ondersteunt en gehandhaaft, ende met eenen het Aerts-Stift en het gantsche Ryck en *Metropolim Coloniensem* geconserveert, 't welck anders, mits buyten allen twijfel reets in Franse handen en macht soude sijn geweest, gelyck dan ook hare Alliantie en conjunctie der wapenen geen reflexie hadden op saecken van Religie, maar sijn deselve alleen op de algemeene fekerheyt, rust en vryheyt gegrondvest geweest.

Indien dan van de zyde der Rooms-Catholijcken soo goede vertrouwen op de Protestanten in alle voorvallende gelegentheden getoont en onderhouden sal worden, kan sulcks niet anders gedyen als tot wederzijts best en vaststellinge van Vrede in Kerckelijcke en Burgerlycke stant, waar toe beyde partyen gehouden zyn, ende ruste van geheel Europa dependeert.

E Y N D E.

re een
m alle.
Pro-
Ver-
ge-
dif-
de-
en
E-
us
c-
or
ge-
en
en
e-
ie
e-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

